

**MOTHER LANGUAGE USAGE AND CULTURAL IN TERMS PROBLEMS FACE WITH OF
TURKISH CHILDREN LIVING ABROAD: THE CASE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

**YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRĐ ÇOCUKLARININ ANA DİLİ KULLANIMI VE KÜLTÜR
AÇISINDAN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR: BOSNA HERSEK ÖRNEĞİ**

Mustafa ARSLAN¹ & Arzu ŐAŐMAZ²

ABSTRACT

In this study, mother language usage of Turkish kids who live in Bosnia and their interactions with their parents, cultural issues and problems of parents about keeping up their culture and language were investigated. Individuals who decided to live in abroad with different reasons have to be related with the culture and language of the place where they have been. It has been known that kids at school age have facing problems not only learning their mother tongue but also country's language. This situation causes problems on children's education and in their cultural identity. A culture of its own does not occur native and non-conscious children. Begin to experience personal problems these individuals where they once lived. It is experiencing this problem today, thousands of Turkish children living abroad. In a content of a qualitative research a survey created to seek the opinions of experts and scan the the related resources. And data collected via face to face meetings with mentioned children's parents. And the collected data was analyzed in excel. In Bosnia there isn't any book and a schedule to aim to teach Turkish language as mother tongue and there isn't any plan about the development of learning mother tongue with activities indoor or outdoor of the school. And also it's observed that they remain foreign to their culture and they are under influence of the culture where they live.

Key Words: Mother Tongue, Culture Acquisition, Children who live in Bosnia and Herzegovina.

ÖZET

Bu alıŐmada, Bosna Hersek'te yaşamakta olan Türk ocuklarının ana dilleri olan Türkçeyi kullanımı, aileleri ile olan iletiŐimleri, kültür edinimi ve ailelerin kendi ana dillerini ve kültürlerini sürdürmek için karşılaştıkları sorunlar incelenmiŐtir. Çeşitli sebeplerle ülkelerinden ayrılıp yurt dışında yaŐamaya karar vermiŐ bireyler, buldukları ülkenin dili ve kültürüyle ilişkili olmak zorundadırlar. Okul ağına gelen çocukların yaşadıkları ülkede eğitime devam ederken hem bu ülkenin dilini hem de ana dilini öğrenmede sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Bu durum, çocukların eğitiminde ve kültürel benliklerinin oluŐmasında sorunlara neden olmaktadır. Ana dili ve bilinci oluŐmayan çocuklarda kendine ait bir kültür de oluŐmamaktadır. Bu bireyler zamanla yaşadıkları yerlerde kişisel sorunlar yaŐamaya baŐlamaktadır. Bugün yurt dışında yaşayan binlerce Türk çocuğu bu sorunu yaşamaktadır. Bu bağlamda sorun çözümüne yönelik olarak nitel araştırma kapsamında bu çalışma yapılmıŐtır.

¹ Doç. Dr., Canik Başarı Üniversitesi, Türkçe EĞitimi, marslan@basari.edu.tr

² Doktora ğrencisi, International Burch University, arzusasmaz55@hotmail.com

Uzman görüşüne başvurmak ve ilgili kaynakları taramak suretiyle ölçmeyi sağlayacak nitelikte bir anket oluşturulmuş ve söz konusu çocukların velileri ile yüz yüze görüşme yoluyla veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler Excel programında analiz edilerek frekans dağılımları ve yüzdeleri tablolar halinde verilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Bosna Hersek'te ana dili olarak Türkçenin öğretilmesinde belirli bir kitap ve müfredatın bulunmadığı, çocukların ana dillerini öğrenme ve geliştirmeye yönelik okul içinde ve dışında gerekli program ve etkinliklerin uzman kişilerce planlanmadığı anlaşılmıştır. Ayrıca çocukların kendi kültürlerine yabancı kaldıkları yaşadıkları ortamın kültürünün etkisinde kaldıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ana dili eğitimi, Kültür edinimi, Bosna Hersek, Yurt dışı, Türk çocukları.

1. GİRİŐ

Ana dili, bireylerin toplumsal yaşantısının ve davranışlarının şekillenmesinde, bilişsel gelişimlerinde, evrensel ve milli kültürel değerlerin kazanılmasında önemli bir etkidir (Aytemiz, 2000: 20). Ana dili, bağlı olduğu toplumun geçmişten geleceğe bütün değerlerini kuşatarak gelecek nesillere ulaştırır. Dil, kültürü ve yaşayışı nasıl şekillendiriyorsa kültür de dili şekillendirmektedir. Aynı dilin konuşulduğu bir coğrafyada bulunan kırsaldaki bireylerin konuşma tarzıyla şehirdekilerin konuşması arasında farklılığın olması yaşayış şeklinin ve kültür anlayışının farklılığından kaynaklanır. Bundan dolayı her farklı toplumun kendi yaşayış şekline özgü dili ve kültürü bulunmaktadır.

Doğdukları andan itibaren ilk duymaya başladıkları dil insanın ana dilidir. Ana dilin üzerine öğrenilen başka diller olsa da ilk öğrenilen ana dili insanın kendini en iyi tanımladığı, konuşurken en rahat hissettiği dildir. "Ana dili başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir" (Aksan, 2000: 81). Bu nedenle ana dili bir milletin en önemli ortak kazanımıdır. Dillerini muhafaza ettikleri sürece milletler varlıklarını sürdürebilirler. Bir milleti millet yapan unsurların başında dil gelmektedir. Aynı dili konuşmak, millet olmanın birinci ve en önemli şartıdır. Aynı dili konuşmayan insanlar, aitlik duygularını kaybederler (Koçak, 2012: 304).

Her ailenin kendi kültürel birikimlerine ve değer yargılarına göre belirlediği kuralları, alışkanlıkları vardır. Çocuklar, aile ortamında öğrendikleri bu değer yargıları aile ortamı dışında buldukları sosyal çevrelerinde de uygularlar. Çocuklar ailede ana dili öğrenimiyle başlayan ilk sosyalleşme sürecini sosyal çevrelerinin genişlemesi ve çocuğun bu sosyal çevrede aktif olabilmesi ölçüsünde geliştirir. Çocuğun ailede ve çevresinden öğrendiği her şey karakterinin şekillenmesini de sağlamaktadır (Yazıcı, 1999: 76).

Her çocuğun öğrendiği ilk dil ana dili olmasına rağmen bazen ailelerin ülkelerinden çeşitli nedenlerle ayrılmaları, gittikleri ülkelerde doğal olarak birden fazla dili kullanmak zorunda kalmalarına sebep olmuştur. Bu durumda olan bireylere *iki dilli* ve bu durum için de *iki dillilik*

terimi kullanılmaktadır (Yılmaz, 2014: 1649). Bu bireylerin iki dilli olmalarını sağlayan durum anne babalarının farklı dili konuşmalarından ya da tam tersine anne babalarının aynı dili konuşup bu bireylerin ana dilinin konuşulmadığı başka bir toplumda yaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Karma evlilikler, evde ana dili yerine resmi dili konuşmayı tercih etmek, eğitim dilinin ana dilde olmayışı gibi sebepler bireylerin iki dilli olmasının nedenlerindedir.

Çocuklar ana dilde öğrendiklerini ikinci dile, ikinci dilde öğrendiklerini ana dile aktararak iki dil arasında sürekli karşılaştırma yaparlar. Örneğin, ana dilde bir nesnenin fonksiyonlarını kavradıktan sonra bu bilgiyi öğrenilen ikinci dile aktarır ve ikinci dilde bu nesnenin yalnızca adlandırmasını öğrenirler (Cummins, 2000). Bu bilgi transferinin akıcılığını sağlayan köklü ana dil bilgisidir. Dolayısıyla ana dilde bildiği kelime sayısı kadar ikinci dildeki kavramları adlandırabilir ve anlamlandırabilir.

Ancak, çocuklar ana dilini tam olarak öğrenmeden ikinci dile teması geçtiğinde ana dili bilgisi eksik kalmaktadır. Ana dili öğrenimi tam anlamıyla gerçekleşmeden ikinci dili öğrenmek içinden çıkılmaz bir hal alarak çocukların her iki dili de eksik öğrenmelerine yol açmaktadır. Bu durumda çocuklar hem ana dilini hem de ikinci dili öğrenirken sorunlar yaşamaktadır.

Ailede edinilen kültürel birikimin gidilen ülkelerdeki kültürle örtüşmemesi, iki kültür arasında disiplin anlayışının farklı oluşu, yaşadığı topluma ayak uydurabilmesini engellemektedir. Bununla birlikte yaşanan ülkenin okulunda verilen eğitim çocuğun öz değerleriyle çatışması çocukları bir tercihe zorlamaktadır. İki kültür arasında uyum sağlanamaması durumunda kimi zaman ruhsal sorunların yaşanması kaçınılmazdır. İki kültür arasında bir bütünlük içinde olmayan çocuklar, kişilik ve uyum sorunları yaşayabilirler. Bu durum çok kültürlü ortamda yetişen çocukların, diğer kültürlerden gelen çocuklarla iletişim kurmalarına engel teşkil edebilir ve problemlili çocuk sayısının artmasına neden olabilir (Adsoy, 2014: 690).

Yurt dışında çok kültürlü ortamlarda yaşayan çocukların kültürel sorunlarının ortadan kaldırılması ikinci dil eğitimi eksikliğinin giderilmesi için tek başına yeterli değildir. İyi bir ana dili eğitimine de ihtiyaç duyulmaktadır. Ana dilin temelleri ne kadar sağlam olursa üzerine bina edilecek diğer kazanımlar da o derece sağlam ve kalıcı olacaktır.

Etkili ve sistemli programlanan iki dilli eğitim ortamında bireylerin bilişsel, kişisel ve sosyal gelişimleri olumlu etkilenmekte ve tek dilli çocuklara göre daha üst seviyede başarı sağlamaktadırlar. Ancak bu başarının sağlanabilmesi için iki dilli çocuklar için iki dilli eğitim sistemine ihtiyaç vardır. Ayrıca ikinci dili öğrenebilmesi birinci dilde alacağı eğitim seviyesine bağlıdır. Böylelikle her iki dilde de eğitim alabilen çocuklar istenilen seviyede başarı gösterebilirler.

Dünyada iki dilli eğitimin başarıyla uygulandığı ülkeler bulunmaktadır. Bu uygulamanın en başarılı uygulayıcısı Kanada'dır. Kanada eğitim sisteminde iki dilli çocuklara her iki dilde de eğitim verilmektedir. Bu eğitim, sadece ana dili Türkçe dersiyse sınırlandırılmayıp diğer bazı

dersler de Türkçe anlatılmaktadır. Derslerin yarısı bir dilde diğer yarısı da diğer dillerde verilerek dengeli bir öğrenim gerçekleştirilmektedir. Yine bazı ülkelerde uygulanan sistemde, ilkokula başlayan göçmen çocuğun hâkim olduğu dil ne ise onunla başlanır ikinci dili geliştirmeye yönelik uygulamalı dersler verilir. İlerleyen süreçlerde ikinci dil geliőtikçe bu dilde de okuma yazma eğitimi verilir. Burada amaç çocuğun okuryazarlık edinimlerinin ilk yıllarını en hâkim olduğu dilde gerçekleőtirmesini sağlamaktır (Günay: 2015: 68-72).

Tek dilli, kültürlü çocuklar, çok dilli ve çok kültürlü çocukların birlikte bulunduğu ortama atılıp kaderlerine bırakılmamaktadır. Her aşamada, çocuğun öğrenme kapasitesine göre eğitim sistemi çocuğu eğitmektedir. Çocuk eğitim sistemine göre değil, eğitim sistemi çocuğa göre şekillenmelidir.

“Yabancı bir ülkede doğup o ülkenin dilini öğrenerek büyüyen ve okul yaşı gelince de bulunduğu ülkenin çocuklarıyla birlikte okula giden Türk işçi çocukları, o ülkenin milli eğitiminin amaç ve ilkelerine göre yetişmektedirler. Bunlar Türk milli eğitiminin amaç ve ilkelerinden yoksun kalan çocuklardır. Bunların büyük çoğunluğu, edindiği tüm kültür ve davranışlarıyla geleceğın bir yabancı ülke vatandaşı adayı durumundadır” (Kavcar, 1988: 77).

Yurt dışında yeterince verilmeyen hatta bazı okullarda hiç verilmeyen Türkçe dersi çocukların ana dil sorununu daha da artırmaktadır. Yabancı ülkelerde yaşamak zorunda kalmış Türk çocukların ana dili bilincine varmasını sağlamak için kapsamlı ve uzman kişilerce hazırlanmış sadece yurt dışında yaşayan çocuklara özel Türkçe ders kitapları ve programlarına gereksinim duyulmaktadır.

Yurt dışında yaşayan vatandaşların hem yaşadıkları ülkenin dilini öğrenmede hem de ana dilleri olan Türkçeyi detaylı bir şekilde çocuklarına öğretmede ciddi sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Aile ortamında konuşulan ana dilin uygulamada yetersiz kalacağı aşıkârdır. Çocuğun Türkçe konuşabileceği alan genişletilip hem okul içinde hem okul dışında kültürel etkinliklerle destekleneceği ortamlar oluşturulmalıdır.

Yurt dışında yaşayan Türk çocukların ana dillerini öğrenmeleri sadece aile ortamında Türkçe konuşmayla sınırlandırılırsa bu durum ana dilin inceliklerine vakıf olmayı engeller. Dil, sadece konuşma ve yazmadan ibaret değildir. İki dilli ortamlarda ana dilin konuşulduğu ortamdaki uzak olan bireyler, seviyesine uygun Türkçe edebi metinleri okuduğında etkilenecek ve zevk alabilecek düzeyde ana dili eğitimine sahip olabilmelidir. Ayrıca duygu, düşünce ve edinimlerini edebi sayılabilecek düzeyde ifade edebilmeli bunu yaparken de ana dilini kullanıyor olmanın rahatlığını hissetmelidir. İleri (2000), ana dilin inceliklerine konuşma ve yazma etkinliği açısından vakıf olmak çocukların genel olarak dil ve düşünce yeteneğini olumlu yönde etkilediğini belirterek bireysel gelişimlerine yardımcı olduğunu vurgulamaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma kapsamında gerçekleştirilen çalışmada görüşme yöntemi kullanılmıştır. Nitel çalışmalar insan davranışlarını sosyal bir çevrede anlamlandırıp yorumlamayı gerektiren bir sahadır. “Fen bilimlerinde olduğu gibi olguları etkileyebilecek tüm dış faktörlerden soyutlanmış, (laboratuvar gibi) steril bir çalışma ortamında gerçekleştirilemez”. Sosyal bilimlerde tüm olgular ve olaylardan çıkarımlar yapılarak belirli sonuçlara varılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:113). Bu bağlamda Bosna Hersek’te yaşamakta olan Türk çocukların ana dili Türkçeyi öğrenme ve kültürel gelişimlerine ilişkin veli görüşleri bir kısım değişkenler açısından değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini yurt dışında yaşayan Türk aileleri ve onların çocukları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise Bosna Hersek’te öğrenim görmekte olan 7-17 yaş grubunda ve 1 ve 12. sınıf arasındaki Türk öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Araştırmaya çeşitli eğitim düzeylerinde, yaş sınırı ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın toplam 35 veli katılmıştır.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada ilgili kaynaklar taranmış ve uzmanların görüşlerine başvurularak bir anket ölçeği geliştirilmiştir. 10 kişiden oluşan veli grubuna ön uygulamadan sonra tavsiye edilen düzeltmeler yapılmış ve yüz yüze görüşme yoluyla veriler toplanmıştır.

Araştırmada velilerin bazı demografik özelliklerini ve ayrıca Türk öğrencilerin ana dili Türkçeyi öğrenme durumlarını saptamak amacı ile üç bölümden oluşan veri toplama aracı kullanılmıştır. Anketlerin birinci bölümü velilerle ilgili bireysel bilgileri elde etmeye yönelik sorulardan oluşmuştur. İkinci bölümde okullardaki Türkçe derslerine yönelik sorular bulunurken üçüncü bölümde ise Ana dili ile kültür ilişkisinin saptanmasına yönelik sorular bulunmaktadır.

Verilerin çözümlenmesinde Excel programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan veli görüşleri açık uçlu sorulardan oluşan anket ölçeğiyle tespit edilmiştir. Ankete verilen cevaplar sayısal değerlere dönüştürülmüş ve yüzdelik oranları tablolar halinde verilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya katılan velilerin demografik özellikleri olarak yaş, eğitim düzeyi, yurt dışında kalma süresi ve çocuk sayısına ait yüzdeler ve frekans dağılımları verilmiştir.

Tablo 3.1. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kadın	23	66%
Erkek	12	34%

Çalışma örnekleminin %66'sı kadın (anne), %34'ü erkeklerden (baba) oluŐmaktadır. Hem annenin hem de babanın çocuklarının ana dili öğreniminde ve kültürel gelişiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşlerinin alınması araştırmanın yansız bir şekilde yapılması bakımından önemlidir.

Tablo 3.2. Mezun Olunan Okul Durumu

Eğitim Durumu	f	%
İlkokul	4	11%
Ortaokul	1	3%
Lise	7	20%
Üniversite	23	66%

Katılımcıların %66'sı üniversite mezunu olup çoğunluğu teşkil etmektedirler. Lise mezunu %20'i, ortaokul mezunu ise %3, ilkokulu tamamlayan veli sayısı ise 4 %11'dir. Çocukların eğitimi ve geleceği hakkında çoğunlukla bilinçli ve eğitimli bir veli kitlesi araştırmaya katılmıştır.

Tablo 3.3. Yurt Dışında Kalma Süresi

Yurt Dışında Kalma Süresi	f	%
1-5 Yıl	8	23%
6-10 Yıl	10	29%
11-15 Yıl	13	37%
16-20 Yıl	3	8%
21 ve daha fazla	1	3%

Katılımcıların yurt dışında kalma süreleri 1-5 yıl olan veli oranı %24, 6-10 yıl arası %29, 11-15 yıl arası %35, 16-20 yıl arası %9, 20 yıldan daha fazla olan veli oranı ise %3'tür. Velilerin çoğunluğu 5-15 yıl arasında yurt dışında yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu zaman aralığında yurt dışında yaşamakta olan velilerin buldukları ülkenin eğitim ve kültürel yaşamını sentezlemeleri mümkündür.

Tablo 3.4. Okula Giden Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	f	%
1	9	26%
2	15	43%
3	8	23%
4	1	3%
5	0	0%
6	2	5%

Ankete katılan velilerden 1 çocuk sahibi ailelerin oranı %26, 2 çocuk sahibi olanlar %43, 3 çocuk sahibi olanlar %23, 4 çocuk sahibi olanlar %3, 6 çocuk sahibi olanlar %5 olarak belirlenmiştir. Ortalama okula giden çocuk sayısı en az 2 olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda araştırma konusu ile doğrudan ilişkili velilere ulaşılmıştır.

3.2. Anadili Türkçe Öğrenimi ve Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Yurt dışında yaşayan soydaş çocukların anadilini kullanmada yaşadıkları problemlerin doğru bir şekilde tespit edilmesi ve çözümlenmesi onların geleceği açısından çok önemlidir. Veliler üzerinden yürütülen bu çalışmada sorunun kaynağına inilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.2.1. Evde Konuşulan Dil

Konuşulan Dil	f	%
Sadece Türkçe	13	38%
Genellikle Türkçe	14	41%
Sadece İngilizce	-	-
Genellikle İngilizce	1	3%
Karma	6	18%

Tablo
bakıldığında

3.2.1'e
genellikle ve

sadece evde Türkçe konuşan veli oranı %79'dur. Genellikle Türkçe konuşulan evlerde eğitime devam eden çocukların bazen İngilizce bazen de Boşnakça konuşmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babaların hem kendi aralarında hem de çocuklarıyla sadece Türkçe konuştukları çünkü anadilinin çocuklarda daha iyi yerleşmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Karma konuşulduğunu ifade edenlerin oranı %18'dir. Karma konuşulan evlerde anne baba ve çocuklar her üç dili (Türkçe, Boşnakça, İngilizce) de karışık olarak kullanmaktadırlar. Genellikle İngilizcenin konuşulan ev ise sadece %3'tür. Bu bağlamda velilerin bilinçli olarak anadilinin gelişimine yardımcı olmak için evde Türkçe konuşulmasına dikkat ettikleri gözlemlenmiştir. Ancak %20 oranında bu konuya dikkat etmeyen ailelerin varlığı da dikkatlerden kaçmamalıdır.

Ana dilini edinme çocuğun içinde yaşadığı ailede öğrenme ise okulda başlar. "Ana dili edinimi, aile ortamından toplumsal çevreye doğru genişleyen bir kültür ortamında bireyin doğumundan itibaren kendiliğinden işleyen ve her şeye rağmen gerçekleşen bir süreçtir"

(Demir ve Yapıcı, 2007:180-190). Ana dilin önce aile içinde öğrenildiği ve diğer öğrenilecek dillerin de bu bilgiler üzerine bina edileceği göz önünde bulundurulursa ana dili eğitimi sorumluluğunun anne babalar üzerinde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3.2.2. Çocuklar günlük yaşamda Türkçeyi nerelerde kullanır?

İfadeler	f	%
Evde	24	43%
Türk arkadaşlarıyla	16	29%
Okulda	9	16%
Her yerde	7	12%

Yurt dışında, çocukların Türkçe kullanım alanlarının kısıtlı oluşu sebebiyle ana dilin en çok kullanıldığı ortam çevre ve okul değil aile ortamıdır. Velilerin ifadelerine göre Türkçe en çok ev ortamında (%43) kullanılmaktadır. Türk arkadaşları olan çocuklar aralarında (%29) Türkçe konuşmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Okullarda eğitim dili İngilizce ve yerel dil olan Boşnakça zorunlu olmasına rağmen okulda Türk kökenli arkadaşlarıyla Türkçe konuştuğunu belirtenlerin oranı ise %16'dır. Çocuklarının her yerde Türkçe konuştuğunu ifade eden veli oranı %7'dir. Bu durum genellikle çekingen, sosyal yönü zayıf olan çocuklarda görülür ve okulda da yabancı dili istemeyerek kullanırlar.

Bosna Hersek'te Türkçe ilkokul ikinci sınıftan itibaren seçmeli ders olarak öğretilmektedir. Okulda, Türk çocuklar okulda ve okul dışında yabancı çocuklarla genellikle İngilizce anlaşmaktadırlar. Yurt dışında yaşayan Türk çocukları ana dille ne kadar temas kurarsa o derece dillerini muhafaza ederler ve geliştirebilirler. Okul ortamında daha çok eğitim dili olan İngilizceyle karşılaşan ve okul sonrasında arkadaşlarıyla ortak bildikleri dil olan İngilizceyi kullanmayı tercih eden çocuklar ana dillerini yeteri kadar kullanamamaktadırlar. Dolayısıyla çocuklar en çok hangi dili kullanılıyorsa o dili geliştirmiş olurlar ve kendilerini geliştirdiği dile daha yakın hissederler.

Tablo 3.2.3. Çocukların ana dil gelişim düzeyleri ikinci dilin öğrenilmesine olumlu etki eder.

	f	Yüzde
Evet	34	97%
Hayır	1	3%

Ana dili bilgisi seviyesinin derecesi ne kadar yüksek olursa ikinci dili öğrenme seviyesi de o derece yüksek olmaktadır. Çünkü ikinci dille karşılaşan bireyler bu dili ana dili ile kıyaslayarak ve ana dildeki bilgilere başvurarak anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu bilgilerden hareketle velilerin tamamına yakın bir kısmı (%97) ana dilin geliştirilmesinin ikinci dilin öğrenilmesine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Amerika'da lise öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada hem ana diline hem de İngilizceye hâkim olan öğrencilerin başarısında herhangi bir düşme olmadığı, aksine ders başarılarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Portes ve Schaffler, 1994).

Zihinsel olarak hem anadilini hem de diğer dilleri kullanan çocukların daha başarılı olmaları düşünülebilir. Yapılan geniş kapsamlı bir araştırmada anadili Hollandacadan farklı lehçeler olan çocuklarla anadili Hollandaca olan çocukların kıyasladıklarında evde farklı lehçe konuşan çocukların Hollandaca konuşan çocuklardan çok daha üstün başarı gösterdikleri saptanmıştır (Driessen, van der Slik ve de Bot (2002). Bu bağlamda çocukların evde ve çevrelerinde Türkçeyi kullanmalarına yönelik etkinliklere sıkça yer verilmelidir.

Tablo 3.2.4. Çocukların Türkçe öğrenirken karşılaştıkları zorluklar nelerdir?

Zorluklar	f	%
Türkçe kelime dağarcığının yetersizliği	16	47%
İngilizcenin baskın dil oluşu	4	12%
İngilizce ve Türkçeyi birbirine karıştırma	3	9%
Dil bilgisi yetersizliği	6	17%
Zorluk çekmiyor	5	15%

Bosna Hersek'te yaşayan Türk çocuklarının yaşadığı temel Türkçe sorunlarının başında kelime haznelerinin darlığı en (%47) önemli problem olarak görülmektedir. Sözcük dağarcığı gelişimi dil becerilerinin tümünü etkileyen önemli bir dil özelliğidir. Bireyde sözcük dağarcığı ne kadar gelişmişse okunan ya da dinlenenler o kadar net ve doğru anlaşılmaktadır (Demir, 2010: 925). Kullanılan aktif kelime sayısının artırılması bir bakıma ana dille etkileşim kurmasına bağlıdır. Kelime dağarcığının geliştirilmesi ve kullanılan aktif kelime sayısının artırılması etkili bir iletişimin varlığına, etkili bir iletişimin varlığı ise ana dilini etkili biçimde kullanılmasına bağlıdır (Tekin, 1980: 21).

Elde edilen diğer bulgulara göre dil bilgisi yetersizliği %17'dir. Bu durumda okullarda verilen seçmeli Türkçe derslerinin yetersiz olduğu anlaşılmakta ve çocuklar ana dillerinin inceliklerini keşfetme ve ana dilin zevkine varma durumlarından mahrum kalmaktadırlar. Diğer yaşanan zorluklar ise İngilizcenin baskın dil oluşu (%12), İngilizce ve Türkçeyi birbirine karıştırma (%9), karşılaşılan diğer zorluklardır. Türkçe öğrenmekte sorun yaşamayanların oranı ise sadece %15 olup bu aileler genellikle çocuğun dil eksikliklerini kendi yöntemleriyle çözenlerdir.

Araştırmaya katılanlar, çocukların genellikle konuşma ve yazma becerilerinde sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Konuşurken duraksayarak konuşma ve kelime sonuna getirilen ekleri yanlış kullanma gibi dil yanlışlıkları ile karşılaşmaktadır. Yazmada ise İngilizcede bulunmayan, Türkçe olan karakterleri (ç, ğ, ı, ş, ö, ü) kullanamadıkları, kullansalar bile hangi kelimelerde nasıl kullanacaklarını bilmedikleri ve sürekli ailelerine sorma gereği duydukları gözlemlenmiştir.

Bu sonuçlara göre ana dili eğitimi belirli bir seviyeye getirilmeden ikinci bir dille karşılaşan çocukların Türkçe ile ilgili çeşitli sıkıntılar yaşadığı gibi ikinci dili öğrenirken de problemlerle karşılaşmaları söz konusudur. Çocuklar öğrenilen dildeki yapıları, anadillerindeki karşılıkları ile kıyaslayarak hedef dildeki gramer yapılarını daha iyi kavrayabilirler.

Tablo 3.2.5. Türkçeyi daha iyi öğrenmesi için okul dışında ne tür etkinlikler yaparsınız?

İfadeler	f	%
Kitap okuma	16	39%
Hiçbir şey	14	34%
Türkçe film seyretme	8	20%
Türkçe konuşma	2	5%
Sosyal faaliyetlere katılma	1	2%

Velilere yöneltilen “Türkçeyi daha iyi öğrenmesi için okul dışında neler yaparsınız?” ifadesine %39 kitap okuma, %34 hiçbir şey, %20 Türkçe film seyretme, %5 Türkçe konuşma, %3 sosyal faaliyetlere katılma şeklinde yanıtlar alınmıştır. Çocukların ana dillerini öğrenmelerine yönelik bilinçli bir şekilde yaptıkları aktivitenin kitap okuma olduğu bunun dışında başka bir etkinlik yapmadıkları görölmektedir.

Tablo 3.2.6. Sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

İfadeler	f	%
Ayrı Türkçe dersi ve ayrı müfredat	12	35%
Türkçe aktivite	11	32%
Türkçe kitap okutulmalı	8	24%
Türkçe ders saatleri artırılmalı	3	9%

Yurt dışında eğitimlerini sürdüren Türk çocukları bulunduğu ülkelerde azınlığı oluşturduklarından dolayı ana dillerinde eğitimden mahrum kalmaktadırlar. Yurt dışında doğup büyümüş ve bundan sonraki hayatlarını da yurt dışında geçirecek olan bu çocuklar ana dillerini ev ortamında aileleriyle konuşma sırasında kullanmakla yetinmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum ana dillerini korumaya ve onu benimsemeye yetmemektedir. Yaşanılan sıkıntıların giderilmesine yönelik velilerin de önerileri dikkate alınarak (%35) yurt dışındaki çocukların ana dillerini öğrenmelerine yönelik bir müfredatı takip edilmelidir. Aynı araştırmada katılımcılar okulda verilen Türkçe derslerinin çocukların dil gelişimine etkisinin (%91) büyük oranda yeterli olmadığı görüşünü belirtmişlerdir. Türkçe aktivitelerin artırılması (%32), seviyeye uygun Türkçe kitaplarının (%24) okutulması görüşlerinde de bulunulmuştur. Bugün yurt dışındaki Türk çocuklarının ana dili eğitiminde Türkiye’deki çocuklar için hazırlanan müfredat ve ders kitapları kullanılmaktadır. Ancak bu müfredat ve ders kitapları söz konusu çocuklara ağır gelmektedir. Ayrıca okullardaki Türkçe ders saatlerinin artırılması gerektiği ve mesleki bilgiye sahip uzman öğretmenler tarafından Türkçe derslerinin verilmesi önem arz etmektedir.

3.3. Kültürel Unsurların Edinimi ve Anadiline Etkisi

Yurt dışındaki çocukların kültür edinimi ve öğretimi üzerine katılımcılara kapalı uçlu sorular yöneltilerek bu alandaki problemler saptanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3.3.1. İki dilli ve çok kültürlü ortamdaki çocukların sağlıklı bir kültürel benlik gelişimi için her iki dili de geliştirmeleri önemlidir.

	f	%
Evet	32	94%
Hayır	2	6%

Göç veya iş gereği yurt dışında yaşayanların yerel kültüre uyum sağlama sırasında yaşadıkları sorunlar bireylerin sarsıntı ve depresyon yaşamasına neden olabilmektedir. Yeni kültüre uyum sağlama sürecinde yaşanan problemlerin başında ekonomik zorlanmalar, sağlık hizmetlerinden yararlanamama, dil engelleri ve eğitim engelleri gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir (Honey akt., Tuzcu ve Bademli, 2002:57).

Kişinin alıştığı kültür ortamından ayrı kalması ve ana dilini ana vatanında konuşamaması kültürel benlik gelişimini ve sosyalleşmeyi olumsuz etkilemektedir. Bireyin ait olduğu kültürü benimsemesi için o kültüre ait unsurları yaşaması gerekmektedir. Fakat göç edilen ülkelere ait dilleri konuşamamak ve kendi kültür değerlerini de tam anlamıyla yaşayamamak kültürel benliğin yerleşmesi ve gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Gidilen ülkelere uyum, sosyal çevreye ayak uydurmak o ülkenin dilini ve eğitimde kullanılan dili öğrenmekle gerçekleşmektedir. Fakat bu dillerin öğrenilmesi için de iyi bir ana dili birikimi ve ana dili eğitimi şarttır. Tablo 3.3.1.'de iki dilli ve çok kültürlü ortamdaki çocukların sağlıklı bir kültürel benlik gelişimi için her iki dili de geliştirmelerinin önemli olduğunu düşünen velilerin oranı %94'tür. Sadece %6'sı bu düşüncüyü onaylamamaktadır. Büyük çoğunluğun bu fikirde birleşmesi kültürel benliğin ve sosyalleşmenin gerçekleşmesi her iki dilin de geliştirilmesine bağlı olduğunu doğrulamaktadır.

Tablo 3.3.2. Kültürel mirasın aktarılmasında ve kültürel benliğin kazanılmasında ana dili önemli bir etkidir.

	f	%
Evet	33	94%
Hayır	2	6%

Tablo 3.3.2.'de elde edilen bulgulara göre katılımcıların %94'ü tarafından, kültürel benliğin gelişmesi ve yerleşmesi ayrıca kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasında ana dilinin önemli olduğu görüşü öne çıkmıştır. Sadece %6 oranında katılımcı bu görüşe katılmamıştır. "Yabancı dil öğretim programı üzerinde araştırma yapan bilim adamlarının görüşleri incelenecek olursa dilin kültür ile ilişkisini dilin düşünce ile ilişkisinden ayırmanın mümkün olmadığı görülecektir. Düşünce, dili etkileyip ondan etkilendiği gibi kültürü de etkiler ve ondan etkilenir. Yani, bunların arasındaki ilişki iç içe geçmiş kaynaşmış bir ilişkidir" (Doğru, 1996; akt. Er, 2006:3). Kültürel benliğin ancak anadili ile öğrenilebileceği, sonradan edilen yabancı dille öğrenilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.3.3. İki kültürün tam olarak yerleşmemesi halinde çocuklarda kültürel kimlik ve kültürel benlik sorunları oluşur.

	f	%
Evet	31	94%
Hayır	2	6%

İki kültürün tam olarak yerleşmemesi halinde çocuklarda kültürel kimlik ve benlik sorunları oluşacağını savunanların oranı %94 iken tersini iddia edenlerin oranı %6'dır. İki kültür ve iki lisan arasında ikileme giren çocuk, sorunlu bir kimlik gelişimi yaşar. Aile ortamında edindiği kültür ve dil ile göç edilen kültür ve dil paralellik göstermediğinden Türk çocukları kendilerinin nereye ait olduklarını sürekli sorgulamaktadırlar. Dolayısıyla çocuğun gerek okulu ve gerek ailesi ile yaşadığı kültür çatışmaları eğitimdeki başarısına olumsuz etki etmektedir (Manço, 2002:64).

Tablo 3.3.4. Çocuğun kişisel gelişiminde hangisi daha etkilidir?

Gruplar	f	%
Anadili	30	91%
Eğitim dili	3	9%

Tablo 3.3.4'te ankete katılan velilerin %91'i çocukların kişisel gelişimlerinde ana dilin daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Kişisel ve toplumsal gelişmenin sağlanmasında kültürel, bilişsel ve akademik gelişmelerde ana dili eğitiminin ve öğretiminin büyük katkısı vardır (Sinan, 2006:75-78). Bireyin kendini bir kültüre ait olduğunu, kültürü oluşturan unsurların kendisinin ayrılmaz birer parçası olduğunu bilmesi gerekir.

Tablo 3.3.5. Ana dili eğitimi daha çok hangi ortamda gerçekleşir?

Gruplar	f	%
Aile	17	46%
Okul	17	46%
Sosyal Çevre	3	8%

Çocuk hiçbir özel gayret göstermeden ve hiçbir özel yardım almadan aile dediğimiz doğal eğitim ortamında kendisine bir dil kurar. Ana dili en başta aileden (%46), sonra okulda (%46), sonra da ilişkide bulunulan çevrede öğrenilen (%8), insanın bilinçaltına inen ve bireyin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan bir unsurdur (Aksan, 2000).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

Bu araştırma sonucuna göre Bosna Hersek'te yaşayan ve bundan sonra da ne zaman Türkiye'ye dönecekleri belli olmayan Türk ailelerin, çocukların ana dili eğitimini ve bir kültürel bilinci edinmelerini kendi çabalarıyla sürdürme gayreti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. On Yedinci Millî Eğitim Şûrası'nda alınan karar doğrultusunda Türkiye dışında yaşayan Türk çocuklarının, buldukları ülke okullarında da Türk dili, kültür ve inançlarına yönelik eğitimleri etkin bir şekilde sürdürülmesi ve bu iş sadece ailelerin üzerine bırakılmaması kararı alınmıştır (MEB, 2007). Bu bağlamda yurt dışındaki ailelere çocuklarının ana dili ve kültür eğitiminde gereken yardım yapılmalıdır.

Sosyal çevrede Boşnakçanın, eğitimde de İngilizcenin konuşulduğu bir ortamda Türkçenin ve Türk kültürünün yaşatılması, içinde bulunulan çağda gittikçe zorlaşmaktadır. Zamanın büyük çoğunluğunu okulda geriye kalan kısmını ise bilgisayar ve telefon başında geçiren çocuklar, aileleriyle iletişim kurmak da dahi zorlanmaktadır. "Yurt dışındaki Türk çocukları içinde yaşadıkları toplumun dilini daha iyi bilmekte; ancak ana dilini kullanmakta güçlük yaşamaktadır veya bilgiyi transfer edememektedir. Oysa iki dillilik her iki dili aynı güçte kullanabilmektir. Yurt dışındaki Türk çocuklarının bu tanıma uygun bir iki dilli olabilmesi için ülke olarak uygun bir eğitim politikası ve öğretim programı sağlamak gerekmektedir" (Demir, 2010:913-938).

Bosna Hersek'te yaşayan Türk çocukları için ayrı ana dil dersleri verilmemekte ve ayrı müfredat uygulanmamaktadır. Türk çocukları yerli öğrencilere verilen yabancı dil Türkçe dersleri kadar Türkçe eğitimi almaktadır ve bu eğitim çocukların ana dili gelişimi için yeterli değildir. "Yurt dışındaki Türklerin, özellikle orada doğup büyüyenlerin nitelikli bir Türkçe eğitimi sürecinden geçebilmeleri pek çok etkene bağlıdır. Bu etkenler; dersprogramı, ders kitabı, diğer araç ve gereçler, ders ortamı ve benzeridir. Bunların enönemlilerinden biri "öğretmendir" (Karababa ve Karagül, 2014:158). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2005-2006 Raporuna göre Türkçe ve Türk kültürü dersini veren bir öğretmene Almanya'da 101.1, Hollanda'da 85.7, Fransa'da 110, Avusturya'da 97,4 öğrenci düşmektedir (Yol, 2011:121).

"Yurt dışındaki Türk çocukları, çeşitli sebeplerle ve farklı seviyelerde ana dillerinden uzaklaştıkları için anadil olan Türkçe, bazı kesimler için ikinci dil (second language) konumuna gelmekte, içinde yaşanan toplumun dili ise bu sebeplerden ötürü bazen ana dilin (mother tongue) yerine geçmektedir" (Deniz ve Uysal, 2010:). Çocukların konuşma esnasında bazı kelimeleri Boşnakça bazı kelimeleri ise İngilizce konuşmayı tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca yazarken de Türkçe bazı karakterleri yanlış veya eksik yazdıkları belirlenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda iki dilli çocukların ana dili gelişimlerinin tek dilli çocuklara göre daha geri olduğu tespit edilmiş, eğitim dilinin ana dile oranla daha baskın olduğu görülmüştür.

Okulda, evde, sosyal çevrede ana dilini yeteri kadar kullanamayan çocukların bulunduğu ülke kültürüyle kendi kültürü arasında ikilem yaşadığı ve kendi kültürlerinden gittikçe uzaklaştıkları saptanmıştır. Yıldız (2012) yaptığı araştırmada Almanya'da yaşayan özellikle 11-15 yaş grubu çocukların buldukları çevrenin etkisiyle Türkçe öğrenmeye ve Türk kültürüne verdikleri önemin azaldığını ve bu doğrultuda Türkçe derslerine zaman ayıramadıklarını tespit etmiştir.

Eğitim-öğretim ortamında öğrencilerin ana dili sürekli kullanmalarını sağlayacak etkinliklerin ve iyi bir uygulama sürecinin yeterli olmadığı bu araştırmada tespit edilmiştir. Bu bağlamda çocukların ana dillerini öğrenmelerine yönelik faaliyetlerin sınırlı olduğu görölmektedir. Vanlarından uzakta olan Türk çocuklarının kimi ölkelerde ana dillerini ve kültürlerini öğrenmeleri kendi hallerine bırakılmıştır.

4.2. Öneriler

Her Őeyden önce hem velilerde hem de çocuklarda ana dili bilinci oluşturulmalı ve ana dilin önemine yönelik veli, öğretmen ve öğrenciler bilgilendirilmelidir.

Kelime dağarcığının geliştirilmesi için çocukların seviyelerine uygun kitap okuma aktiviteleri ev ve okul ortamında sağlanmalı, bilinmeyen kelimeler tespit edilip anlamı açıklanmalı ve çocukların bu kelimeleri cümle içinde kullanmaları sağlanmalıdır.

Okutulacak kitaplar geliő güzel seçilmemeli Türk kültür ve geleneğinin yansıtıldığı, atasözleri ve deyimlerle desteklenmiş kitaplar tercih edilmelidir.

Yurt dışında eğitim gören Türk çocuklarına, Türkçe dersleri zorunlu olmalı ve ders saatleri artırılmalıdır. Bunun yanı sıra Türkçe derslerini daha sistemli hale getirmek ve çocukların ilgisini çekmek için dersler uzman kişilerce verilmelidir.

Türkçe derslerinde iőlenecek müfredat, Türk çocukların seviyelerine uygun olarak düzenlenmeli ve onların ana dili bilgisine zenginlik katacak bilgilerle donatılarak tasarlanmalıdır.

Türk çocukları için Türkçe okuma günleri yapılmalı, ana dilin önemine yönelik seminerlerle öğrencilerde ana dili bilinci oluşturulmalıdır.

Türk kültür ve geleneğinin yaşatılması ve varlığını sürdürmesi adına aktiviteler düzenlenmeli, tiyatro, sinema, halk oyunları, kukla gösterileri, Karagöz- Hacivat, Nasrettin Hoca vb. gibi Őenliklerle kültürel unsurlar yaőatılmalıdır.

Yurt dışında ana dili Türkçe olan çocuklara eğitim verecek olan öğretmenler için bu işin ehemmiyetiyle ilgili seminer ve zümrelerle desteklenmiş eğitici uygulamalar yapılmalı, iki dilli çocukların tek dilli çocuklara göre dili anlama ve öğrenmede daha farklı yaklaşımlar gösterilmesi gerektiği konusunda öğretmenler bilgilendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Adsoy, Ş. (2014). Çelişmezlik İlkesi Bağlamında Anadilde Eğitim. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 7(19), 685-697.

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Aytemiz, A. (2000). Almanya'da Türkçe. Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Anadil Sorunları Toplantısı. *Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları*, 734, 29.

Cummins, J. (2000). Bilingual Children's Mother Tongue: Why is it Important for education? Sprog Forum (February,; Denmark).

Demir, C., Yapıcı, M. (2007). Ana dili olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 180-190

Demir, T. (2010). Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı Kapsamındaki Türkçe Dersi Kazanımlarının Değerlendirilmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30 (3), 913-938

Deniz, K. ve Uysal, B. (2010). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Ve Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe Ve Türk Kültürü Öğretim Programı, *TÜBAR-XXVII*, Bahar.

Driessen, G., Van der Slik, F., de Bot, K. (2002). Home language and language proficiency: A large-scale longitudinal study in Dutch primary schools. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 23(3), 175-194.

Er, K. O. (2006). Yabancı Dil Öğretim Programlarında Kültürün Etkileri, *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 39(1), 3

Günay, D. (2015). İki Ya Da Çok Dillilik Ve Avrupa Toplumu. 1. *Uluslararası Türkçe Öğretimi Kongresi*, Mayıs, Belçika.

İleri, E. (2000). Avrupa Topluluğu'nun Dil Politikası Ve Almanya'da Okula Giden Türk Asıllı Öğrencilerin Dil Ve Eğitim Sorunları. Avrupa'da Yaşayan Türk Çocuklarının Anadil Sorunları Toplantısı. *Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları*, 734, 29.

Karababa, Z. C. ve Karagül, S. (2014). Yurt Dışındaki Türklere Türkçeöğretenlerin Sınıf İçi Uygulamalara Yönelik Görüşleri, *Milli Eğitim*, 204, 158

Kavcar, C. (1988). Yurt Dışındaki Türk İşçi Çocuklarına Türkçenin Öğretimi, *Ankara Üniversitesi TÖMER Dergisi Dünyada Türkçe Öğretimi Özel Sayısı*, 1, 76-83.

Koçak, M. (2012). Almanya'da Yaşayan Türklerin Türkçe Dil Becerileri Üzerine Bir İnceleme, *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 4(1), 303-313.

Manço, A. A. (2002). *Göçmen Türklerin Belçika Eğitim Sisteminde Yeri. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 61-68.

MEB. (2007). On Yedinci Millî Eğitim Şûrası: Türk Millî Eğitim Sisteminde Kademeler Arası GeçiŐler, Yönlendirme ve Sınav Sistemi, KüreselleŐme ve AB Sürecinde Türk Eğitim Sistemi Raporlar, Görüşmeler ve Kararlar. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Portes, A. & Schauffler, R. (1994). Language and the Second Generation: Bilingualism Yesterday and Today. *International Migration Review*, 28 (4), 640-661.

Sinan, A. T. (2006). Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler, *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi AraŐtırmaları Dergisi*, 4(2), 75-78.

Tekin, H. (1980). *Okullarımızdaki Türkçe Öğretimi*, Ankara: Mars Matbaası

Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry*. 6(1):56-66.

Yazıcı, Z. (1999). *Almanya ve Türkiye'de Anaokuluna Devam Eden 60-76 Aylar Arasındaki Türk Çocuklarının Dil Gelişimi ile Okuma Olgunluğu Arasındaki İliŐinin İncelenmesi*. Gazi Üniversitesi: BasılmamıŐ Yüksek Lisans Tezi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, *Eğitimde Kuram ve Uygulama / Journal of Theory and Practice in Education*, 2(2), 113

Yıldız, C. (2012). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi (Almanya Örneği), Ankara: YurtdıŐı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yılmaz, M. Y. (2014) İki Dillilik Olgusu Ve Almanya'daki Türklerin İki Dilli Eğitim Sorunu. *Turkish Studies*, 9(3), 1641-1651.

Yol, A. (2011). Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimindeki Sorunlar, *Gazi Üniversitesi Türkçe AraŐtırmaları Akademik Öğrenci Dergisi*,1(1), 121